

“พลวัตการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว : ศึกษาจากเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน”

“Dynamic of Searching for Democracy of Young People :
A study from Thai Short Stories since 1973 to present”

อารีญา หุตินทะ

Areeya Hutinta

บทคัดย่อ

ในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทย คนหนุ่มสาวได้รับการจารึกว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้เรียกร้องระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย บทความชิ้นนี้มุ่งแสดงให้เห็นว่า ภาพที่ปรากฏในวรรณกรรมตลอด ๔๐ ปี แสดงให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนหนุ่มสาวอย่างมีพลวัต ในยุคแรก สำนักทางการเมืองที่เข้มข้นของคนหนุ่มสาวทำให้คนหนุ่มสาวมีภาพเป็นวีรชนคนกล้าที่ผลักดันให้สังคมไทยมีการปกครองระบอบดังกล่าวอย่างแท้จริง แต่ในเวลาไม่นาน ภาพวีรชนก็เปลี่ยนเป็นภาพผู้พ่ายแพ้และต้องหลบหนีจากการปราบปรามของอำนาจรัฐไปอยู่ในป่า ในยุคต่อมา ภาพหนุ่มสาวในกระบวนการตามหาประชาธิปไตยจะคลี่คลายจากภาพผู้มีอุดมการณ์ มาสู่ภาพของผู้ถูกตรวจสอบจิตสำนึกในฐานะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ส่วนยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคที่มีแนวคิดทางการเมืองของกลุ่มพลังต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ภาพของคนหนุ่มสาวคือผู้มีอิสระในการเลือกสังกัดความคิดซึ่งพร้อมจะถูกดึงเข้าสู่การปะทะกันด้วยความเห็นทางการเมืองที่ต่างกัน

คำสำคัญ : ประชาธิปไตย คนหนุ่มสาว เรื่องสั้นไทย

Abstract

In the course of Thailand's political history, young people have been inscribed as major players in the fight to claim a democratic regime. This article aims to show that many incidents in literature depicting these young people for all 40 years, suggest their dynamic participation in searching for democracy. In the early period, intense political consciousness of young people who longed for democracy made them be acclaimed for being heroic ones who moved their country to the true democratic regime. But soon later, from heroes, they were turned into the defeated and must take a refuge from state's repression in the deep forest. In the next period, an image of these young people is changed: from young idealistic ones to those whose citizen consciousness in democracy must be examined. In the present when Thai society is full of diverse political groups, young people are depicted as the ones who freely associate themselves with any group and are ready to be drawn into any political encounter by different political opinions.

Key Words : democracy young people Thai short story

บทนำ

ในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทย รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยและอำนาจอธิปไตยเป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับภาพการต่อสู้ของคนหนุ่มสาวอย่างแยกไม่ออก นักวิชาการการเมืองการปกครองหลายท่านเห็นตรงกันว่า เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ คือจุดเริ่มต้นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะการเดินขบวนของนิสิตนักศึกษาปัญญาชนซึ่งอาจเริ่มจากความไม่พอใจต่อการใช้อำนาจ

---

*อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นักวิจัยในโครงการ “จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น : ๔๐ ปี นับจาก ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖” ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

“พลวัตการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว : ศึกษาจากเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน”

ในทางมิชอบของรัฐบาลเรื่องการล่าสัตว์ในเขตทุ่งใหญ่นเรศวร ก็ได้กลายเป็นการต่อสู้เพื่อเรียกร้องขอรัฐธรรมนูญในท้ายที่สุด ชัยชนะของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลเผด็จการทหารในครั้งนั้นทำให้เกิดการร่างรัฐธรรมนูญและนำไปสู่การเลือกตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ และทำให้สังคมไทยจารึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงเริ่มต้นขึ้นแล้วด้วยพลังการนำของนักศึกษาปัญญาชน

วรรณกรรมเคยมีบทบาทสำคัญยิ่งในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยทั้งในแง่ของการบ่มเพาะอุดมการณ์ประชาธิปไตยช่วงก่อนหน้า ๑๔ ตุลา ๑๖ และเป็นเวทีแห่งการแสดงออกตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ในช่วงหลัง ๑๔ ตุลา ๑๖ เป็นต้นมา การเคลื่อนไหวทางการเมืองของปัญญาชนเป็นก้าวเดียวกับความเคลื่อนไหวทางวรรณกรรมที่มุ่งชี้นำทิศทางของสังคมให้รอดหน้าไปสู่สังคมแห่งประชาธิปไตย คนหนุ่มสาวที่เติบโตจากระบบการศึกษาเป็นผู้มีความรู้และมีวิจารณ์ญาณ กลายเป็นพลังเงียบที่รัฐบาลเผด็จการไม่อาจควบคุมได้ การเคลื่อนไหวทางการเมืองส่วนใหญ่จึงเป็นแรงผลักดันจากนักศึกษา กิจกรรมวิจารณ์ปัญหาสังคมในรั้วมหาวิทยาลัยและกลุ่มชุมนุมต่าง ๆ เช่น กลุ่มวรรณศิลป์จุฬาฯ สภาหน้าโดม หนุ่มหน้าสาวสวย ฯลฯ ตลอดจนหนังสือหัวก้าวหน้าอย่างสังคมศาสตร์ปริทัศน์ได้กลายเป็นเสียงสะท้อนของปัญหาและเป็นปากเสียงแทนประชาชน จุลสารและวารสารที่ชมรมวรรณศิลป์และกลุ่มต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยผลิตและจำหน่ายกันเองเป็นเวทีสำคัญในการนำเสนออุดมการณ์ทางการเมืองและการสร้างสรรค์วรรณกรรม กล่าวได้ว่าวรรณกรรมคือเครื่องมืออันทรงพลังที่สุดของปัญญาชนคนหนุ่มสาวยุคนั้นในการเผยแพร่อุดมการณ์ประชาธิปไตย สร้างแนวร่วมทางความคิดและปลุกเร้าให้ประชาชนตระหนักถึงภัยร้ายของอำนาจเผด็จการ

อย่างไรก็ตาม หลังการปราบปรามนักศึกษาอย่างรุนแรงในรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ ก็ทำให้บทบาทและสถานะของนักศึกษาในฐานะผู้นำทางความคิดและการเคลื่อนไหวทั้งทางการเมืองและสังคมลดต่ำลงจนแทบกลายเป็นศูนย์ นักศึกษาถูกกดสถานะจากผู้นำทางปัญญากลายเป็นผู้ทำลายล้างประเทศชาติและสถาบัน ด้วยข้อหาสมคบคอมมิวนิสต์บ่อนทำลายประเทศชาติ วรรณกรรมเพื่อชีวิตซึ่งเป็นงานกระแสหลักในขณะนั้นก็ถูกตัดตอนไปด้วย มีการกวาดล้างสิ่งทำลายหนังสือจำนวนมาก

ทำให้หนังสือหลายเล่มสูญหายไปจากวงจรวรรณกรรม นักเขียนหลายคนสะท้อนใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงหนีภัยเข้าป่าเพื่อร่วมสมทบกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) หลายคนเปลี่ยนแนวทางการเขียน ส่งผลให้วงการหนังสือชะงักงัน อาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นการปิดฉากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาและของวรรณกรรมเพื่อชีวิตลงอย่างแทบจะสิ้นเชิง

ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับผู้วิจัยคือ นับจากปี ๒๕๒๐ เป็นต้นมา อุดมการณ์ประชาธิปไตยในสังคมไทยยังขับเคลื่อนไปด้วยพลังของคนหนุ่มสาวอยู่หรือไม่ ทั้งในแง่ของปรากฏการณ์ทางการเมืองการปกครอง ทางสังคมและในแง่ของการปรากฏตัวทางวรรณกรรม สำนักของคนหนุ่มสาวในฐานะปัญญาชนที่เป็นผู้นำทางความคิดในการต่อสู้กับอำนาจที่ไม่เป็นธรรม และพลังของคนหนุ่มสาวยุคเดือนตุลาที่เคยเรียกร้องให้เกิดการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ยังคงอยู่ เปลี่ยนแปลงไป หรือเป็นสิ่งที่แม้แต่ตัวนักศึกษาปัญญาชนเองก็รู้สึกแปลกแยกและตั้งคำถามกับบทบาทของตน ในส่วนของวรรณกรรม อำนาจของวรรณกรรมที่เคยมีบทบาทปลุกเร้าจิตสำนึกและกระตุ้นให้เกิดการรวมพลังและเปลี่ยนแปลงสังคม อำนาจนั้นเสื่อมสลายไปอย่างสิ้นเชิงใช่หรือไม่ โจทย์วิจัยในครั้งนี้ของผู้วิจัยจึงอยู่ที่การสำรวจเรื่องสั้นตั้งแต่ช่วงตุลา ๑๖ จนกระทั่งถึงเรื่องสั้นในยุคปัจจุบันตามประเด็นดังกล่าวมา

กระบวนการสกัดพลวัตของการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว

การนำเสนอประเด็น “พลวัตของการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว” ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มข้อมูลทั้งหมด ๒๑ เรื่อง ดังต่อไปนี้

“ดอกไม้ที่เธอถือมา” (๒๕๑๖) “ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง” (๒๕๒๐) “เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน” (๒๕๒๑) ของ อัครศิรี ธรรมโชติ (ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง) “ก่อนถึงดวงดาว” (๒๕๑๘) และ “ความตายของบุญร้อย เลือมา” (๒๕๑๘) ของ วัฒน์ วรรณยางกูร (กลั่นจากสายเลือด) “เพื่อนฉันยังไม่กลับจากในเมือง” (๒๕๒๑) ของ ศรีดาวเรือง (แก้วหยดเดียว) “แดดกรรม” (๒๕๒๓) ของ วัฒน์ วรรณยางกูร (ลูกพ่อคนหนึ่ง ถ้าไม่เหมือนหมาเลีย) “การเผชิญโชคของริบ แวนวิงเคิล” (๒๕๓๒) ของ ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์ (ด้วยศรัทธาดันจึงเป็นอยู่) “แบบแผนฆาตกรรม” (๒๕๓๕) ของ วิมล

“พลวัตการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว : ศึกษาจากเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน”

ไตรนิมิต (แบบแผนฆาตกรรม) “ชนวน” (๒๕๓๖) ของ ไพโรจน์ บัญประกอบ (จินตนาการไม่มีหมายเลข) “นกไม่มีปีก” (๒๕๓๖) ของ วดีลดา เพียงศิริ (พฤษภาจารึก) “ประชาธิปไตยเป็นอย่างนี้” (๒๕๓๖) ของ เนตรดาว แพทยกุล (พฤษภาจารึก) “นกตัวแรกของรุ่งเช้าที่ราดน้ำ” (๒๕๓๖) ของ เกาศิลป์ (พฤษภาจารึก) “แต่เผด็จการ... ด้วยดวงใจ” (๒๕๓๖) ของ ผีเสื้อ (พฤษภาจารึก) “วันที่โหม่งโหม่งดวงจันทร์” (๒๕๔๘) ของ ภาณุ ตริยเวช (วรรณกรรมตกระ) “ภาพถ่ายใบเก่า” (๒๕๔๙) ของ ชาตวุฒิ บุญยรักษ์ (นาฏกรรมเมืองहरษา) “บาปบรรอยยับ” (๒๕๔๙) ของ ชัยกร หาญไฟฟ้า (การลุกไหม้ของไฟหินดำ) “ภาพรางเลื่อนหลังดอกไม้ที่ปลายปืน” (๒๕๕๐) ของ ชาตวุฒิ บุญยรักษ์ (กรณีศึกษาเรื่องลูกแกะพันธุ์) “ปรากฏการณ์ที่ใครคนหนึ่ง หายไปจากชีวิตของใครอีกคน” (๒๕๕๐) ของ ภาณุ ตริยเวช (ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้ทรอมตรม) “อย่าเรียกผมว่าวีรบุรุษ” (๒๕๕๑) ของ ภพ เบญญาภา (พ่อผู้ไม่อยากเดินทางไปรัสเซีย) “ผมกับหมวกกันน็อค” (๒๕๕๓) ของ จิรัฏฐ์ ประเสริฐทรัพย์ (การเมืองเรื่องเซอร์เรียล) “สันติร่วมบริการ” (๒๕๕๔) ของ กตัญญู สว่างศรี (คำสาป) “ใครไม่เคยเป็น” (๒๕๕๔) และ “รักสามเส้าเรสามสี่” (๒๕๕๔) ของ จักรพันธ์ ขวัญมงคล (พิพิธภัณฑสถานแห่งฉัน)

การคัดเลือกเรื่องสั้นทั้ง ๒๑ เรื่องผู้วิจัยคัดเลือกจากแกนความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาปัญญาชนหรือคนหนุ่มสาวและการมีส่วนร่วมในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ปรากฏในเรื่องอย่างเด่นชัด เมื่อสำรวจเนื้อหาในช่วง ๔๐ ปีที่ผ่านมาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนหนุ่มสาวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเปลี่ยนแปลงจากการนำเสนอความคิดเชิงอุดมการณ์ไปสู่การตั้งคำถามและพยายามหาคำตอบจนนำไปสู่วิธีปฏิบัติบางประการ ในแง่ของมุมมองและทัศนคติคนหนุ่มสาวมีต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและกระบวนการมีส่วนร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองก็เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งบทความชิ้นนี้จะนำเสนอเนื้อหาโดยคัดเลือกเรื่องสั้นบางเรื่องมาเป็นตัวอย่างประกอบ

ดอกไม้อุดมการณ์เบ่งบานในมือคนหนุ่มสาว

ความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างคนหนุ่มสาวกับกระบวนการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยปรากฏอย่างเข้มข้นตลอดช่วงสามปีนับจาก ๑๔ ตุลา ๑๖ ถึง ๖ ตุลา ๑๙

ในแง่ของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ นิสิตนักศึกษาปัญญาชนทั้งที่ยังอยู่ในรั้วมหาวิทยาลัยและที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วแต่ยังอยู่ในแวดวงของนักคิดนักเขียนในยุคนั้น มีบทบาทอย่างมากในการทำให้สังคมไทยตระหนักกับความหมายของคำว่าประชาธิปไตย และได้แสดงความมุ่งมั่นอันแรงกล้าในการนำประเทศไทยไปสู่ความเป็นสังคมประชาธิปไตย บทบาทที่โดดเด่นของปัญญาชนคนหนุ่มสาวในยุคนั้นคือการทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลให้ดำเนินไปอย่างโปร่งใส ทำกิจกรรมที่สร้างความตื่นตัวทางการเมืองให้แก่คนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ทั้งประชาชนทั่วไป ช่างนา กรรมกร เช่น การจัดนิทรรศการวรรณกรรมหรือการออกหนังสือพิมพ์แนวก้าวหน้า และการออกจากรั้วมหาวิทยาลัยไปเรียนรู้ปัญหาของประเทศในภาคส่วนต่าง ๆ อย่างแท้จริง พลังของคนหนุ่มสาวสร้างความหวาดกลัวให้แก่รัฐบาลในยุคนั้นมากจนกระทั่งนำไปสู่การต่อสู้ที่ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ และนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือดในวันที่ ๖ ตุลา ๑๙ ในท้ายที่สุด

เรื่องสั้นตัวอย่างในบทความนี้เป็นเรื่องที่แสดงบทบาทของนิสิตนักศึกษาในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมด้วยจิตวิญญาณประชาธิปไตยไว้อย่างเด่นชัด เรื่องสั้นกลุ่มดังกล่าวได้แก่ เรื่อง ดอกไม้ที่เธอถือมา (๒๕๑๖) ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง (๒๕๒๐) ของ อิศศิริ ธรรมโชติ และ ก่อนถึงดวงดาว (๒๕๑๘) ของ วัฒน์ วรรณยางกูร เรื่องสั้นทั้งหมดเสมือนเป็นตัวแทนในการบันทึกภาพการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสังคมแบบประชาธิปไตยโดยเน้นที่บทบาทของนิสิตนักศึกษาและปัญญาชนในยุคนั้น อุดมการณ์อันแรงกล้าและความต้องการเปลี่ยนแปลงประเทศด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์เป็นสิ่งที่จับใจนักเขียนและนำมาถ่ายทอดสู่ผู้อ่านเพื่อเชิดชูนักศึกษา ระบายความคับข้องใจในการใช้อำนาจเผด็จการ และกลายเป็นบทบันทึกหน้าสำคัญในกระบวนการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

เรื่องสั้น *ดอกไม้ที่เธอถือมา* (๒๕๑๖) ของ อิศศิริ ธรรมโชติ เล่าถึง “เธอ” ที่เชื่อมั่นและศรัทธาในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย พ้นจากอำนาจของเผด็จการ มีคนตั้งคำถามกับ “เธอ” ว่า การสู้ด้วยดอกไม้จะทำให้ได้รับชัยชนะแน่หรือ “เธอ” ตอบอย่างเชื่อมั่นว่าสู้ได้และยืนยันว่าการต่อสู้ไม่จำเป็นต้องใช้อาวุธ “เธอ” พยายามชักชวนให้คนอื่นไปร่วมต่อสู้ด้วยกัน แต่ทุกคนปฏิเสธและได้แต่เอาใจช่วย มีนักเรียนอย่างพวกเธออีกเป็นจำนวนมากที่เชื่อมั่นในหนทางการต่อสู้นี้ แต่การต่อสู้กับทหารที่ถือปืนกับพวกเธอที่ถือดอกไม้ในมือก็จบลงที่ความตายของพวกเธอ แม้ “เธอ”

“พลวัตการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว : ศึกษาจากเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน”

จะตาย แต่การต่อสู้ด้วยใจอันบริสุทธิ์จะยังอยู่ในใจของผู้คนเสมอ เรื่องสั้นเรื่องนี้นำเสนอในเชิงสัญลักษณ์ ดอกไม้เป็นสัญลักษณ์ของอุดมการณ์อันแรงกล้าเพื่อเรียกร้องระบอบการเมืองการปกครองที่พึงปรารถนา และยังหมายถึงหนุ่มสาวผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์นั้นด้วย ถ้อยคำที่ใช้มีความประณีตงดงามและลีลาการเล่าคล้ายนิทานทำให้เห็นความมุ่งหมายของอัครศิรีที่ต้องการเชิดชูเหล่าปัญญาชน อัครศิรีบรรยายภาพความตายของคนหนุ่มสาวด้วยภาษาที่งดงามราวบทกวีเสมือนการไว้อาลัยและสดุดีแต่ความตายที่แสนเศร้านี้พร้อมทั้งฝากความหวังไว้ว่าผู้คนจะไม่ลืมการเสียสละและความตั้งใจอันบริสุทธิ์ของพวกเขา

ส่วนเรื่องสั้น *ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง* (๒๕๒๐) เป็นเรื่องสั้นที่อัครศิรีบันทึกเหตุการณ์ความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ระหว่างหนุ่มสาวปัญญาชนในยุคนั้นกับรัฐบาลเผด็จการ เรื่องไม่ได้ระบุชี้ชัดว่าอยู่ในช่วงใดแต่ผู้อ่านอนุมานได้ว่าอาจหมายถึงเหตุการณ์ตั้งแต่ปี ๒๕๑๘ หรือเหตุการณ์วันผ่านกพิราบในปี ๒๕๑๙ เพราะการที่ปัญญาชนหนีเข้าป่านั้นนอกจากหมายถึงหลังเหตุการณ์วันผ่านกพิราบ อาจหมายถึงตั้งแต่ช่วงปี ๒๕๑๘ เป็นต้นมาซึ่งมีนักศึกษาปัญญาชนบางกลุ่มที่สิ้นหวังและตัดสินใจเข้าป่าไปต่อสู้ร่วมกับพคท. ในป่าเพราะเห็นว่าการเรียกร้องแบบสันติวิธีเช่นการเดินขบวนประท้วงรัฐบาลเผด็จการไม่ใช่สิ่งที่ได้ผล เรื่องสั้นเรื่องนี้นำเสนอในเชิงสัญลักษณ์โดยใช้ตัวละครของเพลงกล่อมเด็กคือ ขุนทอง เป็นตัวละครสำคัญในเรื่อง เล่าถึงแม่ผู้เฝ้ารอขุนทองที่หนีจากบ้านไปจับดาบอยู่ในป่า แม่เชื่อมั่นว่าขุนทองจะไม่ทิ้งแม่และทิ้งบ้านอย่างแน่นอน แต่ความหวังของแม่ก็แตกสลายเมื่อพบกับเด็กหนุ่มผู้นำคำฝากของขุนทองมา แม่ได้แต่ร้องไห้โดยไม่เข้าใจว่าขุนทองกำลังโกรธแค้นและต่อสู้กับสิ่งใด และกลับบ้านตัวคนเดียวด้วยความผิดหวัง

เรื่องสั้น *ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง* มีความน่าสนใจเนื่องจากแง่มุมที่อัครศิรีเลือกนำมาเล่าจะมีมิติด้านอื่น ๆ ที่ต่างไปจากการบรรยายภาพคู่ตรงข้ามของนักศึกษาผู้ต่อสู้กับชนชั้นศักดินาเท่านั้น ในมิติของการเมืองการปกครอง การต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยในสังคมไทยในวันผ่านกพิราบส่งผลให้หนุ่มสาวปัญญาชนที่ต่อสู้กับอำนาจเผด็จการเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก และอีกไม่น้อยที่หนีเข้าป่าไปต่อสู้ร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในป่า ในมิติของครอบครัว กระบวนการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

ในสังคมไทยในปี ๒๕๑๙ คือความสูญเสียของบรรดาพ่อแม่ผู้ปกครองที่ต้องสูญเสียลูกของตนเองจากการปราบปรามนักศึกษาและปัญญาชน ลูกหลายคนถูกฆ่าตายและหลายคนหนีไปจากบ้านทั้งเพื่อหลบภัยหรือไปด้วยอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อสังคมที่ดีกว่า โดยที่พ่อแม่ไม่ทราบชะตากรรมหรือข่าวคราวใด ๆ เลย ดังนั้น เรื่อง *ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง* นอกจากจะบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไว้แล้ว พลังในเชิงวรรณศิลป์ของเรื่องสั้นเรื่องนี้ยังทำหน้าที่บันทึกและขับเน้นในสิ่งที่ประวัติศาสตร์กระแสหลักอาจมองข้ามไปนั่นคือความรู้สึกของผู้เป็นพ่อแม่ที่ต้องสูญเสียลูกไม่ว่าลูกจะจากไปหรือจากตาย แต่ผลที่พ่อแม่ได้รับเหมือนกันคือสูญเสียลูกซึ่งเป็นความหวังของชีวิต

ความมุ่งมั่นในการร่วมต่อสู้เคียงข้างประชาชนด้วยอุดมการณ์อันแรงกล้า เป็นสิ่งที่บันทึกไว้ในเรื่องสั้นของวัฒน์ วรรลยางกูร ด้วยเช่นกัน เรื่อง *ก่อนถึงดวงดาว* (๒๕๑๘) เล่าถึง “แม่” ที่มาทำบุญให้แก่ลูกชายที่ตายไปแล้วที่วัด “แม่” ทำกับข้าวที่ลูกชายชอบกิน และหวนระลึกถึงเรื่องราวในอดีตก่อนที่ลูกชายจะจบชีวิตลงด้วยการถูกลอบสังหารด้วยความสะเทือนใจ ลูกชายในความคำนึงของ “แม่” คือเด็กหนุ่มผู้มีความประพฤติดีเรียบร้อย เป็นที่รักใคร่ชื่นชมของผู้คนรอบข้าง เป็นเรื่องธรรมดาที่ “แม่” จะห่วงและต้องการให้ลูกสร้างเนื้อสร้างตัวเมื่อเรียนจบ แต่ลูกชายกลับแสดงจุดยืนว่าเขาเลือกทำงานช่วยเหลือประชาชนด้วยอุดมการณ์และความมุ่งมั่นที่จะทำให้พี่น้องประชาชนได้รับความเป็นธรรม ไม่ถูกกดขี่ข่มเหง สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรี แม้ในตอนที่ลูกชายมีชีวิตอยู่ “แม่” จะไม่เข้าใจในสิ่งที่ลูกชายทำนัก แต่เมื่อเขาเสียชีวิตในยามที่ “แม่” เจ็บปวดจากคำดูถูกของคนที่รอบข้างที่กล่าวหาว่าลูกชายเป็นพวกชายชาติคำพูดของลูกชายที่เคยอัดเสียงฝากมาให้ “แม่” ฟังก็ก้องในหัวใจ “แม่” และทำให้ “แม่” เข้าใจจุดยืนของลูกชาย

ในเรื่อง *ก่อนถึงดวงดาว* ผู้อ่านจะได้ยินเสียงที่ประกาศอุดมการณ์ของคนหนุ่มสาวอย่างชัดเจนผ่านเทปบันทึกเสียงของ “ร้อย” ที่ส่งมาให้ “แม่” ของเขาฟัง สารที่ “ร้อย” บอกกับ “แม่” ส่วนหนึ่งเป็นการวิพากษ์นักศึกษาและระบบการศึกษาในยุคหนึ่งที่บ่มเพาะให้คนหนุ่มสาวเป็นผู้ที่เห็นแก่ความสุขของตนเอง เอาตัวรอด ไม่สนใจความทุกข์ของผู้อื่น และกอบโกยผลประโยชน์เข้าหาตัว อีกส่วนหนึ่งคือคำประกาศเชิงอุดมการณ์ของคนหนุ่มสาวในยุคหนึ่งที่เลือกต่อสู้เคียงข้างประชาชนอย่างชัดเจน กล่าวคือ ยังมี

นักศึกษาอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่ได้เลือกทางที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนแต่เป็นการเลือกทำประโยชน์ให้ประชาชนคนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งอยู่ในฐานะของผู้เสียเปรียบดังเช่น “ร้อย” ที่เลือกทำงานหนังสือพิมพ์ตั้งแต่วัยเป็นนักศึกษา นอกจากนี้ เนื้อหาในบทเพลงที่ “ร้อย” ส่งมาให้แม่ม่ายกล่าวถึงดาวซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้โลกสวยงาม แต่ก็เป็นสิ่งสูงค่าซึ่งอาจต้องต่อสู้และแลกด้วยเลือดเนื้อหรือชีวิตจนกว่าจะได้มา วัฒน์ได้แนะนำความหมายของดาว ไว้ในคำพูดที่ว่า ถ้าเราทำโลกนี้ให้สวยงามให้คนมีความสุขเสมอภาค โลกนี้ก็คือดวงดาว หมายความว่าความสวยงามที่กล่าวถึงคือความสุขที่เกิดจากความเสมอภาคเท่าเทียม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย โลกที่จะเป็นดวงดาว คือโลกที่เปิดโอกาสให้คนได้มีความสุขอย่างเท่าเทียม เมื่อเชื่อมโยงความหมายของดาวเข้ากับชื่อเรื่อง ก่อนถึงดวงดาว ความมุ่งหมายของวัฒน์ที่ประกาศผ่านเสียงของ “ร้อย” กับความหมายของดาวในบทเพลงก็จะชัดเจน ความเสมอภาคไม่ใช่สิ่งที่ได้มาโดยง่ายแต่ต้องอาศัยพลังของคนที่จะร่วมต่อสู้กับความอยุติธรรมเพื่อไปให้ถึงจุดนั้น และคนที่วัฒน์ฝากความหวังไว้คือคนหนุ่มสาวที่จะเป็นพลังของสังคมนั่นเอง

เมื่อดอกไม้กลายเป็นบาดแผล

เสรีภาพที่เพิ่มขึ้นอย่างมากหลังช่วง ๑๔ ตุลา ๑๖ และแสดงตนอย่างเป็นทางการผ่านการเดินขบวนเรียกร้องและประท้วงไม่เว้นวัน ในสายตาของกลุ่มที่ไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอำนาจ เสรีภาพเหล่านี้คือความวุ่นวายสับสน ความหวาดกลัวพลังของนิสิตนักศึกษาและมวลชนกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งความต้องการที่จะสถาปนาอำนาจของกลุ่มตนเองขึ้นมาใหม่ ทำให้ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับขบวนการเคลื่อนไหวของนักศึกษาและมวลชนเริ่มสร้างกลุ่มพลังของตนเองขึ้นมาหลายกลุ่ม ได้แก่ ลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดง นวพล โดยมีรัฐหนุนอยู่เบื้องหลัง นอกจากนี้ ฝ่ายรัฐยังหยิบเอาประเด็นเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการต่อสู้กับนักศึกษาพร้อม ๆ ไปกับการกล่าวหาและตีความการกระทำของนักศึกษาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ トラประทับที่ติดอยู่กับกลุ่มนักศึกษากับมวลชนที่ต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมในช่วง ๑๔ ตุลา ๑๖ เป็นต้นมา จึงเป็นการกระทำของคอมมิวนิสต์และเริ่มถูกมองด้วยสายตาเคลือบแคลง ความปะทะขัดแย้งที่ความรุนแรงขึ้นและเดินทางมาถึง

เหตุการณ์วันผ่านกพิราบ ผลของเหตุการณ์ครั้งนั้นคือ นักศึกษาปัญญาชนที่รอดตาย ส่วนหนึ่งหลบหนีเข้าป่าไปต่อสู้กับ พคท. ตามรอยต่อของตะเข็บชายแดน

อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ในป่าในระยะเวลา ๕ ปีก็ยาวนานพอที่จะทำให้ นักศึกษาปัญญาชนเรียนรู้ว่า ความหวังที่ฝากไว้กับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง ในช่วงปี ๒๕๒๑ - ๒๕๒๓ เกิดสถานการณ์ที่ซับซ้อนให้เห็นความแตกต่างระหว่างปัญญาชนที่หนีเข้าป่ากับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในหลายมิติ และส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความคิดของนักศึกษาปัญญาชนที่ตัดสินใจเข้าร่วมต่อสู้กับ พคท. ปรากฏการณ์หลายประการที่เกิดขึ้นระหว่างช่วงปี ๒๕๒๑ - ๒๕๒๓ นี้เองมีส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยผลักดันให้นักศึกษาเร่งแยกตัวออกจาก พคท. และหวนกลับคืนสู่เมือง ผลที่ตามมาในทางวรรณกรรมคือทำให้เกิดเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งที่บันทึกอารมณ์ความรู้สึกของนักศึกษาที่พ่ายแพ้และผิดหวัง

เรื่องสั้นที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาเป็นกรณีศึกษาได้แก่เรื่อง แดดกรรม (๒๕๒๗) ของ วัฒน์ วรรณยางกูร และ การเผชิญโชคของริบ แวนวิงเคิล (๒๕๓๒) ของ ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์ แต่เนื่องจากพื้นที่มีจำกัด ในบทความนี้จะนำเสนอเพียงเรื่อง การเผชิญโชคของ ริบ แวนวิงเคิล เท่านั้น

การเผชิญโชคของ ริบ แวนวิงเคิล ของ ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์ เป็นเรื่องของสุวัฒน์ ชายหนุ่มอดีตนักศึกษาที่ตัดสินใจหนีเข้าป่าทางภาคใต้ก่อนเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลา เขาเดินลึกเข้าไปในป่าเพื่อหาทางเข้าหมู่บ้านแต่ก็ไม่พบ จนกระทั่งเขาได้ยินเสียงมาจากลานหินแห่งหนึ่งจึงเดินตามเสียงเข้าไปดู พบผู้เฒ่าสองคนกำลังเล่นหมากรุกและไม่สนใจสุวัฒน์เลย เหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้นเมื่อผู้เฒ่าคนหนึ่งเลื่อนแผ่นแป้งมาให้สุวัฒน์กิน แก้วหิว หลังจากกินแป้งแผ่นนั้นสุวัฒน์ก็ผล่อยกลับไป เมื่อตื่นขึ้นมา สุวัฒน์พยายามหาฐานที่มั่นปฎิวัติแต่เขาไม่มีทางพบเพราะเพียงช่วงที่เขาหลับ เวลาก็ผ่านไป ๑๓ ปี โดยที่เขาไม่รู้ตัว เมื่อไม่พบฐานที่มั่น สุวัฒน์ก็เดินทางกลับกรุงเทพฯ โดยหวังกลับไปประสานงานกับพรรคพวกใหม่ แต่การกลับมาที่ธรรมศาสตร์ทำให้เขาประหลาดใจเมื่อพบความเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง อาทิ วงการวานเล่นดนตรีการกุศล เพื่อนผู้นำนักศึกษาของเขาอย่างธีรยุทธไปทำงานในบริษัทเอกชนและมีร้านเหล้าที่ชอบไปนั่งประจำ เสกสรร เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย บอร์ดนิทรรศการที่จัดในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ประณาม

“พลวัตการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว : ศึกษาจากเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน”

ความป่าเถื่อนของเหมาเจ๋อตุงผู้นำจีน ปัญญาชนฝ่ายซ้ายออกหนังสือชื่อ “รอยทางลัด” บทสนทนาของอดีตผู้นำนักศึกษาและปัญญาชนฝ่ายซ้ายวิพากษ์วิจารณ์ระบอบคอมมิวนิสต์อย่างดุเดือด เพื่อนผู้นำนักศึกษาอีกคนเมาหัวราน้ำไม่ได้สติอยู่นอกร้านเหล้า รวมถึงข่าวสารรอบตัวที่แสดงความล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์เริ่มทำให้สுவัดน์รู้ว่าที่ที่เขาตื่นเป็นคนละยุคสมัยกับที่ที่เขาหลับ สுவัดน์งงเหมือนถูกทุบหัว เขาเสียใจกินเหล้าอย่างหนักจนหลับและฝันไปว่าเขาได้ไปยืนอยู่ท่ามกลางพรรคพวกที่ฐานที่มั่นปฏิวัติ ซึ่งให้การต้อนรับและสวดิติการเข้าร่วมกองทัพของเขาอย่างอบอุ่น แต่แล้วเขาก็กลับถูกเด็กเสิร์ฟปลุกให้ตื่นและไล่ให้เขากลับไปนอนที่บ้าน สுவัดน์ได้แต่พิมพ์อย่างประหลาดใจแกมผิดหวังที่สิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงและในความเปลี่ยนแปลงนั้น เขาพบว่าตนเองคือคนที่ไร้ความหมายต่อยุคสมัย

ประเด็นที่ปรากฏชัดเจนใน *การเผชิญโชคของ ธิบ แวนวิงเคิล* ที่ซุซรินทร์นำเสนอคือ อุดมการณ์อันสูงส่งและการต่อสู้ทางการเมืองที่เคยมีความหมายต่อคนหนุ่มสาวในยุค ๑๔ ตุลา ๑๖ - ๖ ตุลา ๑๙ เมื่อเวลาผ่านไปเพียงสิบกว่าปี สิ่งเหล่านี้ไร้ความหมายและมีสภาพเป็นแค่เรื่องตลกเท่านั้น ซุซรินทร์นำเสนอประเด็นนี้อย่างเสียดเย้ยความรู้สึก เมื่อให้สுவัดน์ที่ออกจากป่าและพบความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาดศาล ได้มีโอกาสสนทนากับเพื่อนที่เคยร่วมอุดมการณ์เดียวกับเขาในร้านเหล้าแห่งหนึ่ง เมื่อธีรยุทธทักสுவัดน์ที่พูดน้อยว่า “ทำไมมึงทำท่าแข็ง ๆ วะ ... ท่าทางเหมือนกับจัดตั้งรุ่นโบราณอย่างนั้นเชียว” (การเน้นเป็นของผู้วิจัย) เสริมด้วยอาจารย์นพพร สหายอีกท่านหนึ่งที่ส่ายตาว่า “มันทำท่าเหมือนกับพวกไร้สุนทรียะ เหมือนกับคอมฯ แก่ ๆ จริง ๆ” ข้อสังเกตดังกล่าวทำให้สுவัดน์ “ตกตะลึงแทบจะตกเก้าอี้” และเมื่อเขาพยายามสนทนาตอบข้อสังเกตของเพื่อนทั้งสอง ภาษาและเนื้อหาที่เขาพูดซึ่งเคยมีความหมายมากในยุคแห่งการต่อสู้ อาทิ “ล้มพันธภาพที่ดีจะต้องเกิดขึ้นตามแบบ ๕ ร่วม ๗ จังหวะ” กลับสร้างความขบขันให้แก่เพื่อนทั้งสองมากถึงขนาดธีรยุทธหัวเราะก๊าก แทบจะตกเก้าอี้ ส่วนนพพรก็ปรามที่เล่นที่จริงว่า “มึงอย่ามาทำให้กูบ้าอีกเลย” สுவัดน์ซึ่งเพิ่งตื่นจากหลับไม่กี่ชั่วโมง (โดยที่เขาไม่รู้ตัวว่าแท้จริงยาวนานถึง ๑๓ ปี) เหมือนถูกบังคับให้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่น่าตกใจ และความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็เป็นไปในทางลบกับตัวตนของเขาทั้งสิ้น

แม้ว่าท่วงทำนองการเล่าของซัชรินทร์จะทำให้เรื่องนี้เป็นเรื่องชวนขัน แต่เนื้อหาที่นำเสนอก็สะท้อนความจริงอันร้ายกาจอย่างไม่อ้อมค้อมว่า ความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสังขรณ์สำหรับทุกสิ่ง สำหรับกรณีนี้ ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่สูงส่ง วิธีการต่อสู้ที่เคยประสบความสำเร็จ หรือบทบาทและความหมายของนักศึกษาที่เคยเป็นผู้นำประชาชนในอดีต สิ่งเหล่านี้ก็เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการเคลื่อนที่ไปของประวัติศาสตร์ คอมมิวนิสต์กลายเป็นสิ่งไร้ความหมายในขณะที่จังหวะของยุคสมัยคือจังหวะของทุนนิยม คนที่ยังยึดถืออุดมการณ์แบบเดิมกลายเป็นคนที่ตกหล่มทางประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องขื่นที่แสนขื่นหากเขาเหล่านั้นยังยืนยันคุณค่าเดิม พุดกับโลกด้วยวิธีคิดแบบเดิมเพราะเขาจะกลายเป็นคนที่คุยกับโลกไม่รู้เรื่องและเป็นของตกยุคที่ดูน่าขัน

ใยเลือดต้องนองบนวิถีประชาธิปไตย

การนองเลือดบนถนนราชดำเนินในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อประท้วงรัฐบาลเผด็จการทหารที่ยึดอำนาจจากรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง ทำให้กมลของประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยหมุนวนไปสู่เหตุการณ์ที่มีการต่อสู้กับอำนาจเผด็จการทหารในอดีตสองเหตุการณ์ซึ่งมีการนองเลือดเช่นเดียวกัน แต่ในแง่ของการจดจำรับรู้ พุทธภพามิหกลับอยู่ในความทรงจำและถูกเล่าขานถึงไม่มากเท่า ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ทั้ง ๆ ที่สาระสำคัญของการเคลื่อนไหวเรียกร้องก็เพื่อยืนยันถึงการปฏิเสศการแทรกแซงของอำนาจเผด็จการทหารต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การปฏิเสศการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของผู้นำทางการทหารในยุคนั้น นำไปสู่การเคลื่อนไหวคัดค้านต่าง ๆ ของประชาชน รวมถึงการอดอาหารของแกนนำ การเข้าร่วมสนับสนุนของสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ตามมาด้วยการสนับสนุนของพรรคฝ่ายค้าน โดยมีข้อเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง และเสนอว่าผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง แต่ในที่สุด การเคลื่อนไหวขบวนเพื่อแสดงพลังทำให้ทหารและประชาชนผู้ชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย เริ่มปะทะกันอย่างรุนแรงบริเวณสะพานผ่านฟ้าฯ รัฐบาลประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อเช้าวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ผู้นำการประท้วงถูกจับกุม ฝ่ายทหารเริ่มใช้อาวุธกราดยิงประชาชนเพื่อสลายผู้ชุมนุมทั่วถนนราชดำเนิน

เมื่อหันมาสำรวจเรื่องสั้นที่กล่าวถึงเหตุการณ์พฤษภาคมมิหพบ ว่า เรื่องสั้นที่กล่าวถึงเหตุการณ์พฤษภาคมมิหมีอยู่สองลักษณะ คือเรื่องสั้นที่บันทึกเหตุการณ์และเรื่องสั้นที่

“พลวัตการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว : ศึกษาจากเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน”

นักเขียนรุ่นหลังได้รับแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬและนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการสร้างโครงเรื่อง เรื่องสั้นกลุ่มแรกเป็นการบันทึกความโหดร้ายทารุณที่ทหารใช้กำลังและอาวุธทำร้ายและฆ่าประชาชน โดยผู้เล่าเรื่องเล่าเสมือนว่าตนคือหนึ่งในประจักษ์พยานในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หนังสือรวมเรื่องสั้นชุดพฤษภาจากรีก โดยกลุ่มนักเขียนหญิงสิบคนที่ต่างเล่าถึงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬตามมุมมองของตนเป็นตัวอย่งที่ชัดเจนของเรื่องสั้นกลุ่มแรก

เรื่อง “ประชาธิปไตยเป็นอย่างนี้” ของ เนตรดาว แพทยกุล และ เรื่อง “นกตัวแรกของรุ่งเช้าที่ราชดำเนิน” ของ เกาศิลป์ เล่าถึงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬตั้งแต่ช่วงก่อนการปราบปรามจากฝ่ายทหารหนึ่งวันคือวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๓๕ ล่วงมาถึงวันที่ประชาชนถูกทหารใช้อาวุธเข้าปราบปรามอย่างรุนแรงในวันที่ ๑๘ และหลังเหตุการณ์วันที่ ๑๘ เพียงหนึ่งวัน เรื่อง “ประชาธิปไตยเป็นอย่างนี้” ของเนตรดาว เล่าจากมุมมองของตัวละครนักศึกษาที่เฝ้าสังเกตการณ์และติดตามสถานการณ์ในที่ชุมนุมบนถนนราชดำเนินอย่างใกล้ชิด ในขณะที่เรื่อง “นกตัวแรกของรุ่งเช้าที่ราชดำเนิน” ของ เกาศิลป์ เล่าจากมุมมองของผู้เข้าร่วมชุมนุมเอง ด้วยสายตาของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ ภาพที่เห็นผ่านตัวละครทั้งสองเรื่องคือภาพของความทารุณโหดร้ายที่ฝ่ายรัฐบาลเผด็จการทหารใช้อาวุธในมือข่มขู่และเข่นฆ่าประชาชนที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้อำนาจปืนปล้นวิถีปฏิบัติตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยและพยายามออกมาใช้สิทธิ์ของตนเองในการเรียกร้องให้เกิดความถูกต้อง ภาพที่บรรยายเปี่ยมไปด้วยความรู้สึกหดหู่ สะเทือนใจ หวาดกลัว ไปจนถึงความโกรธแค้น ผู้เขียนต่างถ่ายทอดสำนึกของประชาชนในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจมาร่วมชุมนุมแสดงพลังคัดค้านรัฐบาลทหารที่ใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรม นอกจากเรื่องสั้นจะบันทึกเหตุการณ์ไว้แล้ว เนื้อหาที่ปรากฏอีกประการคือการจัดคำถามกับวิถีทางประชาธิปไตย

เรื่องสั้นที่กล่าวถึงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในอีกลักษณะหนึ่งคือ เรื่องสั้นที่นักเขียนได้รับแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬและนำมาเป็นส่วนหนึ่งของโครงเรื่อง ความแตกต่างระหว่างเรื่องสั้นลักษณะนี้กับเรื่องสั้นกลุ่มแรก ประการแรกอยู่ที่ตัวนักเขียน นักเขียนเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์พฤษภาทมิฬล้วนแต่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ร่วมโดยตรงทั้งในลักษณะของการเข้าร่วมชุมนุมหรือในลักษณะของช่วงเวลาที่นักเขียนสร้างงานหลังจากเกิดเหตุการณ์ไม่นาน ต่างจากนักเขียนกลุ่มหลังที่สร้างงานหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว

ผ่านไปเป็นสิบปี ปัจจุบันนี้มาสู่ความแตกต่างประการต่อมาคือจุดมุ่งหมายในการนำเสนอเรื่องสั้นกลุ่มแรกเป็นการบันทึกเหตุการณ์ทุกอย่างอย่างค่อนข้างละเอียดของผู้มีชีวิตร่วมยุคสมัย ภาพที่ปรากฏจึงเต็มไปด้วยอารมณ์โศกเศร้า เศียดแค้น ชิงชัง รัฐบาลเผด็จการทหาร ในขณะที่เรื่องสั้นที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬจะเป็นลักษณะของการทบทวน หรือเสนอข้อคิดเห็นอันเกี่ยวเนื่องมาจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬมากกว่า เรื่องสั้นที่มีลักษณะดังกล่าวอย่างชัดเจนเรื่องหนึ่งคือเรื่อง “ปรากฏการณ์ที่ใครคนหนึ่งหายไปจากชีวิตของใครอีกคน” (๒๕๕๐) ของ ภาณุ ตรียเวช

ภาณุใช้เหตุการณ์ทางการเมืองสองเหตุการณ์มาสานเป็นโครงเรื่องที่ดูแล้วไม่ได้สื่อนัยทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา แต่หากพิจารณาในภาพรวมทั้งหมดแล้วจะพบว่า ภาณุแสดงทัศนะทางการเมืองของเขาผ่านโครงเรื่องที่ดูไม่ข้องเกี่ยวกับการเมืองเหล่านี้ อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ เนื้อเรื่องของปรากฏการณ์ที่ใครคนหนึ่งหายไปจากชีวิตของใครอีกคน ดูคล้ายเป็นเรื่องส่วนตัวของชายคนหนึ่งที่เคยทำไม่ดีกับอดีตคนรัก และเมื่อคิดว่ามีโอกาสดู เขาก็พยายามตามหาตัวเธอให้พบทั้ง ๆ ที่ยังไม่รู้แน่ชัดว่าเมื่อพบแล้วเขาจะทำอย่างไรต่อไป เหตุการณ์ทางการเมืองสองเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่อง ดูผิวเผินคล้ายเป็นฉากให้ตัวละครพลัดพรากและตามหากันเท่านั้น พฤษภาทมิฬเป็นเหตุให้ “เขา” ต้องห่างไกลจาก “ไร้ดาว” อย่างยาวนาน ส่วนการประชุมประท้วงในเดือนกันยายน ๒๕๔๙ จุดความหวังว่า “เขา” อาจจะได้พบ “ไร้ดาว” อีก และเป็นเหตุให้ “เขา” ฝ่าฝืนติดตามและทำทุกวิถีทางที่จะได้พบกับ “ไร้ดาว” อีกครั้งหนึ่ง ประเด็นแรกที่ผู้วิจัยเห็นว่าเชื่อมโยงกับการเมืองและมีนัยของการวิพากษ์วิจารณ์ด้วยคือ ภาณุสร้างให้ตัวละครเอกของเขาห่างไกลจากภาพของนักศึกษาผู้เชิดชูอุดมการณ์อันสูงค่าของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในสมัย ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ อย่างสิ้นเชิง “เขา” สนใจเข้าชมรมรักประชาธิปไตยเพราะมันเป็นหนทางเดียวที่ “เขา” จะเข้าใกล้ “ไร้ดาว” ได้ “เขา” พุ่มเททำกิจกรรมเพราะอยากดูเทในสายตาของ “ไร้ดาว” ดังนั้น เหตุผลที่ทำให้ตัวละครเกี่ยวข้องกับการเมืองจะไม่ใช่เรื่องของการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ แต่เป็นความต้องการส่วนตัวในเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ

ทรรศนะทางการเมืองของภาณุแสดงออกโดยความตั้งใจในการเชื่อมโยงสองสิ่งเข้าด้วยกันผ่านความรู้สึกของ “เขา” นั่นคือ การตามหาหญิงสาวชื่อไร้ดาวและการตามหา

“พลวัตการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว : ศึกษาจากเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน”

ประชาธิปไตยของมวลชนในสังคมไทย ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า การตามหาคนที่ไม่เจอมานานในที่ที่ไม่น่าจะเจอคูไร่หวังเพียงใด การตามหาประชาธิปไตยด้วยวิธีที่ไม่น่าจะนำประชาธิปไตยมาสู่สังคมไทยอย่างแท้จริงก็ดูน่าสิ้นหวังเพียงนั้น เพราะทั้ง “ไร่ดาว” และการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยด้วยการรวมพลังของคนตัวเล็กในสังคมไทยล้วนแต่เป็นภาพลวงตา แม้ “เขา” จะเห็น “ไร่ดาว” ตามที่ชุมนุม แต่เมื่อ “เขา” คิดจะตามหาเธอ เข้าถึงตัวจริงของเธอ “เขา” คว่าน้ำไหลทุกครั้ง เช่นเดียวกับการชุมนุมประท้วงของประชาชน แม้การชุมนุมจะทำให้ประชาชนรู้สึกได้เข้าใจกลัอำนาจในการกำหนดชะตาชีวิตหรือมีส่วนร่วมในเรื่องการเมืองการปกครอง แต่แท้จริงแล้วอำนาจเพียงแต่จะเปลี่ยนมือจากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนกลุ่มใหม่โดยที่ประชาชนแทบไม่มีอำนาจใด ๆ เลย ดังนั้น หากจะกล่าวถึงทัศนะทางการเมืองของภาคที่มีต่อวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย เขายังเชื่อมั่นในกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านระบบตัวแทน ดังจะเห็นได้จากตอนจบของเรื่อง เมื่อ “เขา” พ้นตัวจากการพักรักษาตัวในโรงพยาบาล “เขา” ขอให้พยาบาลพาไปที่คูหาเลือกตั้งเพื่อไปใช้สิทธิตามหน้าที่ของพลเมืองดี “สัปดาห์ถัดมา ผมยังเดินเห็นไปไหนไม่ได้ แต่จุดสำคัญหนึ่งก้าวขึ้น ให้พยาบาลพาไปหน่วยเลือกตั้ง ผมกาช่อง พักกระดาษหย่อนบัตรลงกล่อง แล้วตั้งจิตอธิษฐานให้ทุกอย่างคืนสู่ความสงบโดยเร็ว”

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์พฤษภาทมิฬจำนวนหนึ่ง แต่หากเทียบกับเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ปี ๑๖ - ๑๙ แล้ว ก็ยังถือว่ามีจำนวนน้อยและบทบาทของคนหนุ่มสาวในฐานะพลังสำคัญที่ขับเคลื่อนกระบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยรวมพลังมวลชนเข้าต่อสู้กับรัฐบาลก็ไม่เด่นชัดเท่าหนุ่มสาวยุคเดือนตุลา อาจเป็นเพราะการประท้วงและรวมพลังกันขับไล่รัฐบาลในครั้งนี้ คนหนุ่มสาวกลายเป็นหนึ่งในกลุ่มมวลชนที่เคลื่อนไหวเรียกร้องภายใต้แกนนำที่มีที่มาหลากหลาย ทั้งตัวแทนจากสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย จากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน จากกลุ่มพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ภาพของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬจึงไม่ผูกติดอยู่กับการต่อสู้ของคนหนุ่มสาวปัญญาชนแต่กลับไปเด่นชัดที่ประเด็นรัฐปิดกั้นสิทธิในการรับรู้ข่าวสาร และรัฐใช้กำลังทหารในการล้อมปราบประชาชนอย่างรุนแรงเสียมากกว่า ภาพของการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ประชาธิปไตยที่แนบแน่นอยู่กับกลุ่มนักศึกษาปัญญาชนในยุคแรกจึงค่อย ๆ เปลี่ยนไปกลายเป็นการต่อสู้ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน และประชาชนที่ว่าก็ไม่ใช่ชวาวนา

คนยากไร้ หรือกลุ่มผู้ใช้แรงงานเหมือนยุคเดือนตุลา แต่เป็นประชาชนที่เป็นชนชั้นกลาง มีการศึกษา มีอาชีพที่หลากหลาย มีรายได้ และเข้าถึงเทคโนโลยีสื่อสารอย่างโทรศัพท์ เคลื่อนที่ ดังเช่นที่ใครหลายคนขนานนามกลุ่มผู้ชุมนุมในยุคพฤษภาทมิฬอย่างล้าลองว่าเป็นยุค มีอ้อมมือถือ เนื่องมาจากแม้รัฐจะใช้อำนาจปิดกั้นข้อมูลข่าวสารจากสื่อวิทยุ โทรศัพท์ แต่ประชาชนก็สามารถติดตามและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารถึงกันโดยการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ และรับข่าวสารจากสื่อต่างประเทศได้

จากอุดมการณ์สู่วิถีปฏิบัติ

หากนับเวลาจากช่วง ๑๔ ตุลา ๑๖ - ๖ ตุลา ๑๙ เป็นต้นมา การขีดขูดอุดมการณ์ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาค่อย ๆ คลี่คลายไปตามวันเวลา อุดมการณ์ที่เคยเป็นธงชัยของนักศึกษาปัญญาชนในการรวมพลังมวลชนเพื่อต่อสู้กับอำนาจเผด็จการอาจไม่ใช่สิ่งสูงค่าจนต้องพลีชีวิตให้อีกต่อไป เพราะสังคมไทยเดินผ่านจุดที่ต่อสู้เรียกร้องเพื่อให้มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมานานแล้ว หากพิจารณาจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม รัฐธรรมนูญปี ๒๕๒๑ ซึ่งเรียกขานกันว่าเป็นระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ และหลังการเลือกตั้งในปี ๒๕๓๑ ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นระบอบประชาธิปไตยเต็มใบ ก็เป็นตัวชี้วัดได้ดีประการหนึ่ง เมื่อสังคมไทยไม่มีความจำเป็นต้องเรียกร้องรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอีกแล้ว เป็นเรื่องปกติที่คำถามที่เคยมีในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยก็ย่อมต้องเปลี่ยนไปด้วย จากคำถามว่าเมื่อใดประเทศจะมีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย คำถามเคลื่อนไปสู่วิถีปฏิบัติในระบอบประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่นปัญหาเรื่องกระบวนการเลือกตั้ง ปัญหาเรื่องผู้แทนราษฎร หรือปัญหาเรื่องการบริหารประเทศของพรรครัฐบาล เป็นต้น

เมื่อสำรวจวรรณกรรมซึ่งมีบทบาทแนบแน่นกับการส่งคำถามเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในสังคมไทยตลอดมา และผู้ตั้งคำถามหลักคือนิสิตนักศึกษาที่ออกมาแสดงบทบาทรวมพลังต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยตามอุดมการณ์ เนื้อหาที่เคยปรากฏที่มักจะถูกพันอยู่กับอุดมการณ์ของคนหนุ่มสาว ก็คลี่คลายมาสู่ลักษณะที่เป็นคำถามเชิงรูปธรรมมากขึ้นเช่นกัน เช่น เรื่องสั้น *วันที่โหม่งโหม่งดวงจันทร์* (๒๕๔๘) ของภาณุ ตรีเวช และเรื่องสั้น *ภาพถ่ายใบแก้ว* (๒๕๔๙) ของชาติวุฒิ บุญรักษ์ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบอบ

“พลวัตการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว : ศึกษาจากเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน”

ประชาธิปไตยที่เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องพูดถึงคือปัญหาเรื่องการปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย แต่ในบทความชิ้นนี้จะกล่าวถึงเพียงเรื่อง *วันที่โหม่งโหม่งดวงจันทร์* (๒๕๔๘) ของภาณุ ตริยเวช เท่านั้น

วันที่โหม่งโหม่งดวงจันทร์ (๒๕๔๘) ของ ภาณุ ตริยเวช เล่าถึงสองพี่น้องหนุ่ม และโหม่งที่มีปฏิกริยาต่อบรรยากาศวันเลือกตั้งต่างกันลิบลับ โหม่งปฏิเสธไม่ไปออกเสียงเลือกตั้งเพราะเห็นว่า เพียงเสียงเดียวไม่อาจเปลี่ยนแปลงประเทศได้ สำหรับโหม่ง การเลือกตั้งไม่ได้เป็นอะไรมาไปกว่าการ “ออกไปต่อแถวยาวเหยียดแล้วกากบาทฉีกสองฉีก ซึ่งเปลี่ยนชะตาชีวิตประเทศไม่ได้” ส่วนหนึ่งน้องชายกลับคิดตรงกันข้าม เพราะสำหรับเขา การออกไปเลือกตั้งคือการแสดงความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองในฐานะพลเมืองที่ดี และเขายังคิดแบบเด็ก ๆ ที่ต้องการเป็นวีรบุรุษทางการเมืองอย่างผู้ที่มีชื่อเสียงในเหตุการณ์เดือนตุลา ใกล้เวลาปิดหีบเลือกตั้ง โหม่งกลับเข้าบ้านพร้อมคาดคั้นเหงื่อเห็นพ่อทางทีวีพร้อมเหงง เหงงสารภาพเรื่องพอกกลับมาแล้วและต้องการลงเล่นการเมืองอีกครั้ง ในขณะที่โหม่งและเหงงกำลังโต้เถียงกัน เหงงสังเกตเห็นคนที่ไม่น่าไว้ใจมาด้อม ๆ มอง ๆ แถวบ้าน คนนั้นคือมือปืนที่นักการเมืองคู่อริของพ่อเขาส่งมาดักฆ่าพ่อของเขา ถึงบ้าน โหม่งพยายามต่อสู้กับมือปืนแต่ไม่สำเร็จ เหงงถ่วงเวลาตอนโหม่งกำลังจะเพลิงงพล้ำโดยขอร้องมือปืนให้โหม่งออกไปเลือกตั้งก่อนโดยให้เลือกนักการเมืองที่มีนโยบายไม่ปราบพวกมาเฟียหรือผู้มีอิทธิพล มือปืนหลงเชื่อจึงพากันไปเลือกตั้ง โหม่ง เหงง และพ่อของพวกเขาช่วยกันสู้จนจับมือปืนได้ที่สนามเลือกตั้ง

ความน่าสนใจของเรื่องสั้นเรื่องนี้อยู่ที่ทั้งเนื้อหาและวิธีการเล่าเรื่อง *วันที่โหม่งโหม่งดวงจันทร์* กล่าวถึงความคิดของคนหนุ่มสาวที่มีต่อคำว่าการเมือง ในลักษณะที่ต่างจากหนุ่มสาวยุคเดือนตุลาอย่างเห็นได้ชัด วิธีคิดของโหม่งเมื่อเริ่มต้นเรื่องอาจเป็นตัวแทนของคนหนุ่มสาวในยุคปัจจุบันคือไม่สนใจและไม่ศรัทธาการเมืองเพราะคิดว่าการเมืองไม่ได้ทำให้ประเทศเปลี่ยนไปในทางที่ดี เขาขาดศรัทธาในหน้าที่และพลังของตนเอง ในฐานะประชาชนคนหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย トラบโดที่ไม่มีเหตุเดือดร้อนมาถึงตัวก็ จะยังไม่เห็นว่าเสียงเสียงหนึ่งของเขา มีค่ามากขนาดไหน (ในเรื่อง ภาณุสร้างให้มีค่าถึงขนาดที่ว่า หากไม่ไปเลือกตั้ง โหม่งอาจจะถูกมือปืนยิงทิ้งตายคาบ้าน แต่เมื่อออกไปเลือกตั้ง เขารักษาชีวิตเอาไว้ได้) ส่วนหนึ่งซึ่งเป็นเด็กที่ทำท่าสนใจการเมืองมากกว่าพี่ชาย

ก็มีลักษณะที่ห่างไกลจากคนหนุ่มสาวเดือนตุลามากเช่นกัน ความสนใจที่เหนงมีต่อเรื่องการเมืองหรือเรื่องคนเดือนตุลาไม่ต่างจากความสนใจเรื่องดารานักร้อง คือเหนงมองว่าเป็นต้นแบบที่เท่และมีความฝันแบบวัยรุ่นทั่วไปที่อยากจะเลียนแบบเพื่อว่าจะมีชื่อเสียงแบบนั้นบ้าง หากเปรียบเทียบให้เห็นชัด ๆ เยาวชนอย่างเหนงและเหนงต่างจาก ชุนทองร้อยหรือ สุวัฒน์ ในเรื่องสัณยุคก่อนหน้านี้น่ามากพอสมควร ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าอุดมการณ์ ความมุ่งมั่นศรัทธา หรือความเสียสละ สิ่งที่พวกเขายังมีเป็นสมบัติอยู่บ้างคือ สำนึกของหน้าที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวก็เป็นสิ่งผลักดันให้เขาไปแสดงเจตจำนงทางการเมืองในท้ายที่สุด

ภายใต้วิธีการเล่าที่ทำให้เรื่องเลือกตั้งที่น่าเสนอใน *วันที่โหม่งโหม่งดวงจันทร์* กลายเป็นเรื่องไม่จริงจัง แต่เป็นเพียงแค่งิจกรรมที่คนทั้งประเทศทำร่วมกัน ภาณุกำลังให้ความหมายใหม่ของกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคสมัยวัฒนธรรมประชานิยมคือทุกอย่างถูกขับเคลื่อนไปด้วยกระแสความนิยมที่อยู่รอบตัวอย่างฉูดฉาด ไม่ว่าจะเป็นเพลง คำขวัญ พล็อตเรื่องความรักระหว่างหนุ่มสาวที่ถูกพ่อแม่ฝ่ายหญิงกีดกัน การใช้เพลงของวงคาราบาวแทรกเป็นระยะ ทำให้ความหมายที่แท้จริงของการเลือกตั้งเป็นเพียงผลพวงของการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ บรรยายทัศนชนหัวหรือเหนือจริงที่ปรากฏในเรื่องมีวัตถุประสงค์เพื่อยั่วล้อและเสียดสีการเมืองการปกครองไทยในสมัยนั้นอย่างน่าสนใจ คำขวัญที่ดูไร้สาระของผู้สมัครเลือกตั้งรายหนึ่งแต่กลับมีอิทธิพลโน้มน้าวให้มือปืนเชื่อถือได้ ก็ไม่ต่างอะไรกับนโยบายหาเสียงของพรรคการเมืองที่แม้จะดูเลื่อนลอย ห่างไกลจากการปฏิบัติได้จริง แต่ในทางปฏิบัติก็ได้รับคะแนนเสียงอย่างล้นหลามจากประชาชน สลวยล้อเหล่านี้ทำให้อุดมการณ์ประชาธิปไตยที่เคยปรากฏควบคู่กับประเด็นเลือกตั้งอย่างแนบแน่น กลั่นตัวเหลือเพียงแค่รูปแบบคือเสียงของประชาชนเป็นเสียงที่มีความหมาย แม้ความหมายที่ว่านั้นจะดูเลื่อนลอยห่างไกลหรือส่งผลเพียงบางเบา ดังความเปรียบที่เหนงบอกกับแฟนสาวอย่างปลง ๆ ว่า การออกไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นก็เหมือนกับ *“การยืนบนเก้าอี้แล้วบอกว่า โอ้ ! บัดนี้ข้าพเจ้ามีโอกาสโหม่งดวงจันทร์มากกว่าตอนยืนบนพื้นแล้ว”* แต่ท้ายที่สุด แม้การนำเสนอที่ดูเหมือนแต่จะเล่นกับรูปแบบที่ปะ ตัด แต่งอย่างสนุกจนแทบจะหาความลึกซึ้งของเนื้อหาสาระไม่ได้ นั่น ความหมายของวิถีประชาธิปไตยในความคิดของคนรุ่นใหม่ก็ยังลอยขึ้นมาในระดับพื้นผิวให้จับต้องได้

“พลวัตการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว : ศึกษาจากเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน”

สิ่งนั้นคือการรักษาสีทึ่ด้วยการมีส่วนร่วมเลือกตัวแทนเข้าไปพูดแทนตนในการบริหารประเทศตามวิถีทางประชาธิปไตย

รายงานจากเมืองไทยถึงสถานการณ์ประชาธิปไตยล่าสุด

เรื่องสั้นกลุ่มนี้กล่าวถึงเหตุการณ์ซึ่งเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ ที่รัฐจ๊กกันตีในกรณีขัดแย้งระหว่างเสื้อเหลืองและเสื้อแดง กลุ่มเสื้อเหลืองคือกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่เข้ามามีบทบาทในการประท้วงขับไล่รัฐบาล นับจากปี ๒๕๔๗ ซึ่งเป็นปีแรก หลังจากนั้น กลุ่มเสื้อเหลืองก็ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองนอกระบบรัฐสภามาโดยตลอดจนกระทั่งถึงปี ๒๕๕๔ กลุ่มเสื้อเหลืองจึงประกาศยุติการชุมนุม เหตุที่กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ฉายาว่าเสื้อเหลืองก็เพราะในตอนชุมนุม มีการใช้สีเหลืองเป็นสัญลักษณ์ทั้งเสื้อและผ้าโพกหัว ส่วนกลุ่มเสื้อแดงเกิดขึ้นเพื่อคานอำนาจกับกลุ่มคนเสื้อเหลือง โดยก่อนหน้านี้อมีการใช้สีแดงเพื่อเป็นสัญลักษณ์ต่อต้านรัฐประหาร ๒๕๔๙ มาก่อน แกนนำเสื้อแดงเป็นผู้นิยมทักษิณและพรรคไทยรักไทย ผู้สนับสนุนส่วนใหญ่ในระยะแรกมาจากภาคเหนือและอีสาน รวมทั้งแรงงานอพยพซึ่งทำงานที่กรุงเทพฯ แต่ก็มีผู้สนับสนุนที่เป็นนักวิชาการ นักธุรกิจ และชนชั้นกลางที่ไม่ได้รักทักษิณ แต่เชื่อว่าต้องเข้าร่วมขบวนการเพื่อปกป้องประชาธิปไตย บางคนไม่เห็นด้วยกับรัฐประหาร ๒๕๔๙ จึงเข้าร่วม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มพลเมืองเน็ต คนรุ่นใหม่ที่ไม่สนใจทักษิณเลย แต่สนใจประชาธิปไตยมากกว่า ภายใต้บรรยากาศของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองต่างๆ พรรณกรรมก็ได้ทำหน้าที่ทั้งบันทึกและวิพากษ์สถานการณ์เหล่านี้ เรื่องสั้นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นประเด็นดังกล่าวคือเรื่อง “ผมกับหมวกกันน็อค” (๒๕๕๔) ของ จิรัฏฐ์ ประเสริฐทรัพย์

“ผมกับหมวกกันน็อค” (๒๕๕๔) ของ จิรัฏฐ์ ประเสริฐทรัพย์ เล่าเรื่องผ่านความสัมพันธ์ระหว่างชายสองหญิงหนึ่งที่อยู่อาศัยร่วมบ้านเดียวกันและมีความสัมพันธ์ฉันคู่รักกันสามคนด้วยการเปิดใจกว้างของทุกฝ่าย เหตุการณ์ในบ้านดำเนินไปด้วยดี จนกระทั่งเกิดสงครามกลางเมืองและการแสดงทรรศนะทางการเมืองในบ้าน ชายคนหนึ่งเลือกแดงหญิงเลือกเหลือง ชายอีกคนไม่เลือกสี และป้องกันตัวเองจากลูกหลงของอาวุธโดยสวมหมวกกันน็อคตลอดเวลาแม้เวลามีเพศสัมพันธ์ ทุกคนพยายามรักษาบรรยากาศการอยู่

ร่วมกันภายในบ้านหลังเดียวกันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นโดยไม่พยายามนำความคิดเห็นทางการเมืองมาเกี่ยวข้อง แต่ในที่สุดทั้งชายและหญิงที่เลือกสีกีมีปากเสียงกัน ชายผู้ไม่เลือกสีพยายามห้ามปรามก็กลับถูกเหยียดหยามจากทั้งสองว่าซี้ตลาด เขาจึงไล่ทั้งสองคนออกจากบ้าน สาระสำคัญประการหนึ่งของเรื่องสั้นเรื่องนี้ก็กล่าวถึงสภาพการเมืองการปกครองในยุคปัจจุบันที่แบ่งคนในสังคมออกเป็นฝ่ายเป็นพวก เกิดการแตกแยกทางความคิด และบีบบังคับให้คนต้องเลือกข้าง นอกจากนี้ยังนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจคือ ในกรณีของสังคมไทยปัจจุบัน มิติของชีวิตด้านอื่น ๆ อาจแสดงจิตวิญญาณประชาธิปไตยได้มากกว่ามิติด้านการเมืองการปกครองซึ่งหลักคนให้ต้องเลือกฝ่ายเลือกข้าง ดังจะเห็นได้จากการใช้ชีวิตร่วมกันสามคนของชายสองหญิงหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องที่ขัดกับวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ แต่ทั้งสามก็สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จากการเคารพซึ่งกันและกัน จัดสรรพื้นที่และเวลาโดยไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน แต่เมื่อเริ่มมีการนำความคิดเห็นทางการเมืองติดตัวมาด้วยยามนั่งโต๊ะอาหารยามเข้านอนเองที่ทำให้คู่รักเริ่มมีปากเสียงเพราะพูดจาเหน็บแนมเหยียดหยันกัน รวมทั้งมีการใช้กำลังทำร้ายร่างกายกันด้วย

“ผมกับหมวกกันน็อก” จึงเป็นเรื่องสั้นที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของคนหนุ่มสาวกับแนวคิดทางการเมืองยุคใหม่ได้อย่างน่าสนใจ การเมืองได้แทรกซึมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนหนุ่มสาว การต่อสู้ร่วมกันเพื่อจุดประสงค์เดียวกันคือเผด็จการทหารไม่ใช่ภาพที่ปรากฏอีกต่อไปในยุคที่แนวคิดทางการเมืองของสังคมมีความหลากหลายเกินกว่าที่จะมีกลุ่มพลังเพียงกลุ่มเดียว ในแง่หนึ่ง ขันติธรรมในการมีชีวิตอยู่ร่วมกันดูเปิดกว้างมากขึ้น แต่ประเด็นทางการเมืองก็ยังเป็นสิ่งที่นำความขัดแย้งมาสู่คนในสังคม ความขัดแย้งในระดับปัจเจกเป็นภาพสะท้อนของความขัดแย้งทางความคิดของกลุ่มการเมืองที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกัน

สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของปัญญาชนคนหนุ่มสาวกับประเด็นการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในเรื่องสั้นรอบสี่สิบปีมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองการปกครองของไทยอย่างยิ่ง บทบาทการต่อสู้ของคนหนุ่มสาวในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ ได้รับการจารึกว่าเป็นวีรกรรม ส่งผลให้คนหนุ่มสาวเดือนตุลาที่มีที่ทางทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยในฐานะวีรชนคนเดือนตุลา ในขณะที่ภาพของคนหนุ่มสาวในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่ปรากฏในเรื่องสั้น

“พลวัตการตามหาประชาธิปไตยของคนหนุ่มสาว : ศึกษาจากเรื่องสั้นไทย พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน”

กลับไม่คมชัด ทั้งนี้เพราะการขับเคลื่อนขบวนการมวลชนอยู่ภายใต้แกนนำที่เป็นตัวแทนของกลุ่มพลังหรือสังกัดพรรคการเมือง ข้อสังเกตประการหนึ่งของผู้วิจัยคือ หากสถานการณ์ในเรื่องสั้นห่างไกลจากจุดของปัจจุบันมากเท่าใด ประเด็นนำเสนอก็จะเคลื่อนจากลักษณะการเชิดชูเชิงอุดมการณ์ไปสู่การหาคำตอบในวิถีปฏิบัติมากขึ้น รวมทั้งอาจมีการตั้งคำถามกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่ผูกพันอยู่กับสภาพการเคลื่อนไหวของคนหนุ่มสาวที่เป็นปัญหาขนด้วย ดังนั้น หากพิจารณาความสัมพันธ์ด้านบทบาทของหนุ่มสาวปัญญาชนในกระบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยกับการใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวจากเดิมที่เคยมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น เมื่อบทบาทของหนุ่มสาวปัญญาชนคลี่คลายจากข้อเรียกร้องเชิงอุดมการณ์มาสู่วิถีปฏิบัติที่เป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น บทบาทของวรรณกรรมที่เคยเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่อุดมการณ์เหล่านั้นก็ค่อย ๆ ลดลง แม้จะยังมีเรื่องสั้นที่กล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในปัจจุบัน แต่การใช้วรรณกรรมเป็นแนวรบบทบาททางอุดมการณ์ทางการเมืองแทบจะไม่ปรากฏให้เห็น

กลวิธีทางวรรณศิลป์มีส่วนสนับสนุนส่งเสริมให้ประเด็นนำเสนอมีพลังกระทบใจมากยิ่งขึ้น ร้อยแก้วที่ไพเราะราวบทวีของอัศศิริ เมื่อนำมาบรรยายภาพตัวนักศึกษาและการกระทำของพวกเขาแล้วแต่ทำให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ หากการรับรู้ภาพเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ แผ่นพับ นิทรรศการที่เผยแพร่เมื่อคราวครบรอบเดือนตุลาของทุกปีจะทำให้ผู้อ่านสลดหดหูใจจากการบรรยายข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง การอ่านเรื่องสั้นของนักเขียนไม่ว่าจะเป็นอัศศิริหรือวัฒน์จะมุ่งผลทางอารมณ์มากกว่าโดยการบรรยายภาพคนหนุ่มสาวผู้มุ่งมั่นในอุดมการณ์ มีความเสียสละ กล้าหาญ คิดถึงประโยชน์สุขของประเทศมากกว่าจะคำนึงถึงแต่เรื่องของตัวเอง ส่วนวรรณศิลป์ของนักเขียนในยุคปัจจุบันทั้งภาพและจิวิกรรมต่างไม่ได้นำมาใช้สร้างอารมณ์สะเทือนใจ เพราะความผูกพันทางอารมณ์และจิตวิญญาณที่มีต่อระบอบการปกครองในทศวรรษคนรุ่นใหม่แทบจะไม่มี ความหมายใด ๆ อีกแล้ว รูปแบบที่ฉูดฉาดเหนือจริงมีเพื่อกระตุกคนอ่านให้ถอยห่างและสร้างความหมายใหม่ให้แก่วิถีประชาธิปไตยด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าคนหนุ่มสาวยุคปัจจุบันจะจัดวางบทบาทของตนเองที่มีต่อการเมืองการปกครองไว้ระดับใด สิ่งหนึ่งที่ยังคงอยู่คือ ความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ไม่ว่าจะเชิดชูเปื้อนหน้า หรือเสื่อมศรัทธา การเมืองก็ยังคงเป็นส่วนสำคัญในชีวิตเราและเราไม่อาจหันหลังให้แก่การเมืองได้

เอกสารอ้างอิง

จิรัฐภูมิ ประเสริฐทรัพย์. ๒๕๕๔. การเมืองเรื่องเซอร์เรียล. กรุงเทพฯ : เครือข่ายนักเขียน
แห่งประเทศไทย.

ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์. ๒๕๓๒. ด้วยศรัทธาฉันจึงเป็นอยู่. กรุงเทพฯ : สมาพันธ์.

นฤมิตร สอดสุข. ๒๕๓๗. ประวัติศาสตร์สาธารณสุขประชาชนจีนจนถึงยุคสี่ทันสมัย :
ผลกระทบต่อ พคท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. พฤษภาจารีก. ๒๕๓๖. กรุงเทพฯ
: เจนเดอร์เพรส.

ไพโรจน์ บุญประกอบ. ๒๕๓๖. จินตนาการไม่มีหมายเลข. กรุงเทพฯ : ดวงกลม
วรรณกรรม.

ภาณุ ตรีเวช. ๒๕๔๘. วรรณกรรมตกสระ. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วัฒน์ วรรณยางกูร. ๒๕๑๙. กลิ่นจากสายเลือด. กรุงเทพฯ : อธิปัตย์.

อัศศิริ ธรรมโชติ. ๒๕๓๐. พิมพ์ครั้งที่สาม. ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง. กรุงเทพฯ :
ก.ไก่.